Бюджетний барометр – листопад 2022

Що вийшло?

1. У листопаді **до загального фонду державного бюджету надійшло 94,4 млрд грн** (на 21,9 млрд грн або на 30% більше, ніж місяцем раніше), оскільки на цей місяць припадає період сплати податку на прибуток підприємств. При цьому, у листопаді бізнесу **відшкодовано ПДВ в сумі 13,6 млрд грн,** що є найвищим показником з лютого 2022 року.
2. Мінфіну вдалося залучити **40,6 млрд грн** від розміщення ОВДП, що **удвічі більше, ніж у жовтні** (17,3 млрд грн), передусім через підвищення дохідності для інвесторів. Також це на 10,6 млрд грн більше прямого викупу ОВДП Нацбанком, що традиційно становив 30 млрд грн.

Що не вийшло?

- **Вдруге з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну Уряд не залучив жодної гривні грантових коштів за місяць.** При цьому обсяг залучених міжнародних кредитів становив 94,7 млрд грн. Відтак сумарна частка грантового фінансування зменшилася на 5 в.п. і становила 40,4% від сукупного обсягу зовнішнього фінансування з 24 лютого.
- **У листопаді дефіцит бюджету за загальним фондом встановив новий "рекорд" – 163,3 млрд грн** (на 16,2 млрд грн більше, ніж у жовтні) (рис. 1). Як наслідок, за одинадцять місяців року дефіцит за загальним фондом сягнув 807,5 млрд грн (63% запланованого у розписі на відповідний період).

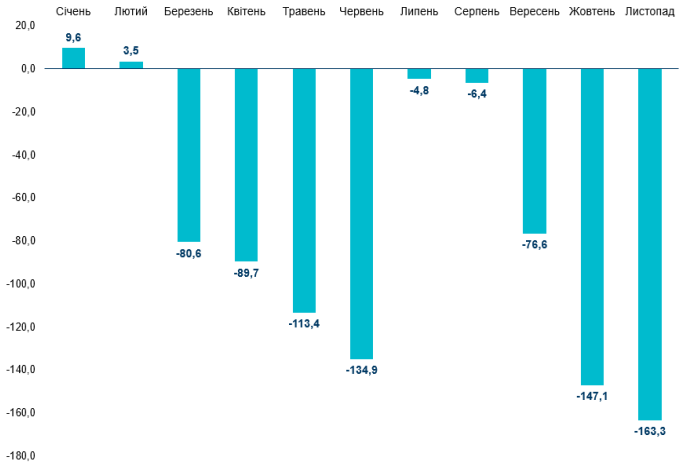
Що далі?

1. У майбутньому Уряд України очікує отримати фінансову підтримку у вигляді грантів від Сполучених Штатів Америки в обсязі $4,5 млрд, які надають через Цільовий фонд Світового банку (перші кошти на суму $1,5 млрд отримано на початку грудня 2022 року), та $500 млн макрофінансової допомоги від МБРР та Міжнародної асоціації розвитку (у формі пільгового кредиту). Також у грудні очікуються ще 500 млн євро макрофінансової допомоги Євросоюзу. Ці кошти допоможуть забезпечити фінансування пріоритетних видатків держбюджету до кінця року.
2. Останній місяць року традиційно вирізняється значними сплесками у видатковій частині через "закриття року". У 2022 році варто очікувати повторення традиційної динаміки, однак її масштаби можуть бути меншими. Плановий обсяг видатків на рік, найімовірніше, не буде виконано.

Ключові ризики:

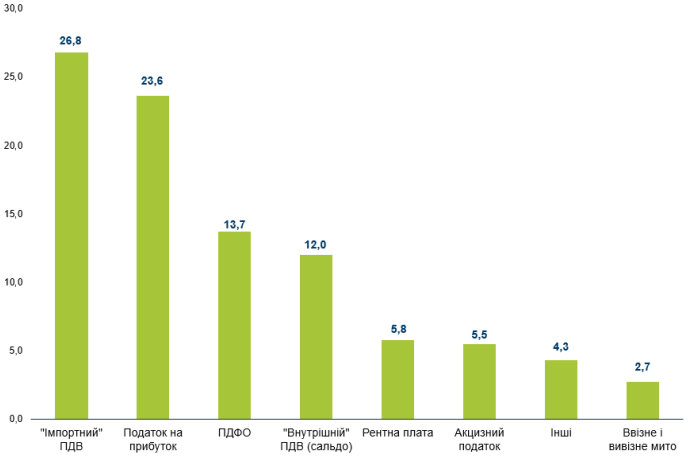
- **Зменшення надходжень до держбюджету через зниження ділової активності.** Мінекономіки погіршило свій прогноз зміни ВВП цього року на 1,2 в.п. до -33,2% р/р (експерти Dragon Capital також знизили свої відповідні очікування на 2 в.п. до -32% р/р) через обстріли ворогом енергетичної інфраструктури. Підприємці погіршують свої очікування, особливо щодо сфер торгівлі та послуг – Індекс ділових очікувань від Нацбанку втратив 2,1 пункти. Ймовірні масові ракетні обстріли можуть завдати подальшої шкоди критичній інфраструктурі, що суттєво зменшить спроможність бізнесу працювати та сплачувати податки в плановому обсязі (високий ризик).
- **Значне збільшення частки населення, що потребує соціальної допомоги**. Рекордна кількість внутрішньо переміщених осіб, частина з яких отримує щомісячні виплати, пенсіонери, безробітні, особи з інвалідністю та інші категорії створюють надмірний тиск на систему соціального забезпечення, яка не була спроєктована для підтримки такої кількості отримувачів послуг (середній ризик).

Рис. 1. Дефіцит бюджету за загальним фондом, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 2. Основні джерела надходжень до державного бюджету, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

Деталі:

(1) Надходження до загального фонду державного бюджету виросли порівняно з жовтнем, але все ще недостатні для досягнення оновлених планових[1] показників. За даними Мінфіну, у листопаді отримано 94,4 млрд грн власних надходжень при планових очікуваннях у 125 млрд грн (на 30,6 млрд грн або на 25,4% менше). Для порівняння, у листопаді 2021 року сума надходжень була 122,2 млрд грн. Показники податкових та митних надходжень у листопаді вищі за середньорічні показники (які тримаються на рівні 70-75 млрд грн на місяць), що передусім пов'язано з надходженнями податку на прибуток підприємств (рис. 2).

На листопад припадає квартальний період сплати податку на прибуток підприємств (ПнПП), надходження від якого за оновленим планом очікувалися на рівні 36,5 млрд грн. Фактичні надходження від **податку на прибуток підприємств становили 23,6 млрд грн (недовиконання 35,4%).** Основною причиною недовиконання є невисокий рівень ділової активності і як наслідок гірші, ніж очікувалось, фінансові результати багатьох компаній за третій квартал фінансового року. Проте все ж таки сплачений в листопаді ПнПП був вищим за травневий та серпневий показники (рис. 3). Згідно з розписом, на кінець 2022 року податок на прибуток підприємств має принести до державного бюджету 158,4 млрд грн, але фактично за січень-листопад від податку надійшло 115 млрд грн. На кінець року можливо очікувати загальну суму надходжень у розмірі 117-119 млрд грн, що в свою чергу призведе до недовиконання доходів від ПнПП у розмірі 40 млрд грн (на 25%). Ці результати досить показові для ситуації з фінансовими результатами підприємств в Україні під час війни.

Податок на доходи фізичних осіб. Згідно з даними Мінфіну фактичні надходження за листопад становили 13,7 млрд грн, що на 0,4 млрд грн або на 3% вище від плану. Загалом рівень доходів від ПДФО вже котрий місяць поспіль залишається на високому рівні завдяки виплаті грошового забезпечення військовим, фінансування якого суттєво збільшилося через збільшення кількості військових (понад 1 млн осіб) та підвищення їхнього грошового забезпечення.

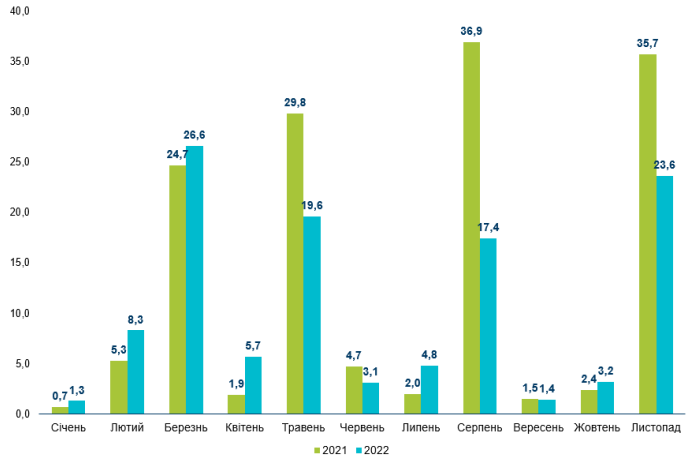
Сальдо «внутрішнього» ПДВ у листопаді становило 12 млрд грн при 16,3 млрд грн планових (недовиконання 26,4%). Така ситуація зумовлена продовженням відшкодування ПДВ (рис. 4) – за місяць відшкодовано 13,6 млрд грн, це рекордний показник з початку року. Ці виплати є дуже важливими для підприємств, оскільки підвищують їхню ліквідність.

Рентна плата надійшла в обсязі 5,8 млрд грн при планових показниках у 6,8 млрд грн (невиконання 14,7%). Це може бути пов'язане зі зміною формули розрахунку ренти на природний газ.

Загальні надходження від митних платежів склали 33,4 млрд грн при плані 50,6 млрд грн (недовиконання 34%), через що очікувано складною виглядає ситуація з виконанням **імпортного ПДВ – при очікуваних 41,4 млрд грн надійшло всього 26,8 млрд грн** (різниця 35,3%). Основною причиною залишається падіння імпорту.

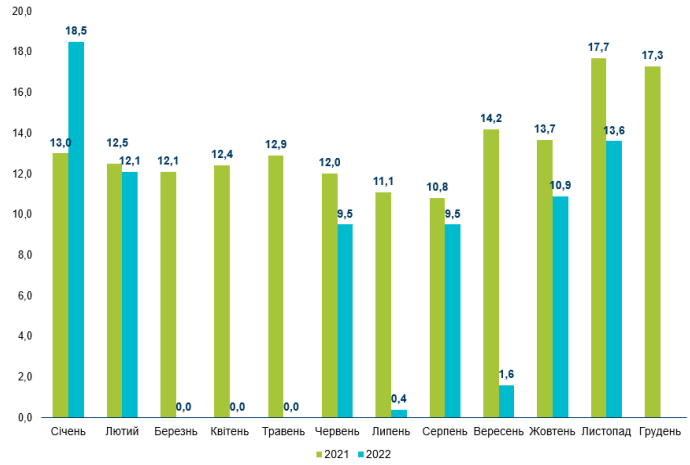
Надходження **«внутрішнього» акцизу** – 5,5 млрд грн при 6,6 млрд грн планових (недовиконання 16,7%). Зменшення у порівнянні з попереднім місяцем імовірно пов'язане із загальним зниженням ділової активності, а також з енергетичною кризою (зниження продажів підакцизної електроенергії та відсутність експорту після 10 жовтня призвели до менших обсягів акцизних платежів до бюджету).

Рис. 3. Надходження податку на прибуток підприємств у 2021-2022 роках, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 4. Бюджетне відшкодування ПДВ у 2021-2022 роках, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

(2) У листопаді 2022 року касові видатки державного бюджету були профінансовані у сумі **312,7 млрд грн**, у тому числі загального фонду – **260,5 млрд грн**. За січень-листопад 2022 року касові видатки державного бюджету фактично складають 86,8% від розпису звітного періоду. На головний пріоритет – оборону, безпеку та правопорядок – припадає 60% видатків бюджету з початку року. У розрізі економічної класифікації левова частка видатків припадає на оплату праці з нарахуваннями (понад 40% загального обсягу видатків, витрачених за період війни), а на оплату використання товарів та послуг йде кожна п'ята гривня (понад 20% видатків).

[1] Усі планові показники у бюджетному барометрі задаються згідно з розписом Держбюджету-2022 станом на 1 грудня 2022 року

(3) До місцевих бюджетів за січень-листопад надійшло 350,2 млрд грн, що на 13,8% перевищує відповідний минулорічний показник. Причини високого рівня надходжень залишаються незмінними – ПДФО з виплати грошового забезпечення військовослужбовцям.

(4) Із зовнішніх джерел у листопаді вдалося залучити **94,7 млрд грн**, що на **41,2 млрд грн** менше, ніж у жовтні. Це становить **18,8%** усіх залучених позик із зовнішніх джерел від початку 2022 року. Ці кошти включають макрофінансову допомогу, надану Україні Європейським Союзом, у розмірі **2,5 млрд євро (92,5 млрд грн)** та пільговий кредит від Світового банку в розмірі **$60 млн (2,2 млрд грн),** з яких **$50 млн** від Міжнародної асоціації розвитку та **$10 млн** під гарантії Уряду Латвії.

(5) У листопаді Мінфіну вдалося залучити **40,6 млрд грн** від розміщення ОВДП, понад удвічі більше порівняно із жовтнем (**17,3 млрд грн**). Це стало можливим завдяки підвищенню дохідності держоблігацій у порівнянні з жовтнем на 2 в.п. – дохідність останнього розміщення в листопаді становила: 14% (6 місяців); 16% (1 рік); 18,5% (1,2 роки); 19% (1,3 роки); 19,25% (2 роки). НБУ в листопаді профінансував бюджет на **30 млрд грн**, як і в жовтні. Загалом від початку повномасштабного вторгнення і до кінця листопада НБУ викупив військових ОВДП на суму **370 млрд грн,** а за рахунок ринкового розміщення в цей час було залучено 206,9 млрд грн (в еквіваленті). При цьому, станом на 28 листопада на погашення за внутрішніми борговими цінними паперами спрямовано 199 млрд грн, $2,1 млрд та 168 млн євро. У листопаді уряд залучив коштів більше, ніж витратив на погашення внутрішніх державних облігацій.

(6) У листопаді Уряд запозичив на 74,2 млрд грн більше, ніж витратив на погашення та обслуговування державного боргу України. Це стало можливим в результаті домовленостей Уряду України з кредиторами про відтермінування сплати боргових зобов'язань за зовнішнім боргом. Згідно з календарем планових платежів за зовнішньою заборгованістю перед нерезидентами, у 4 кварталі 2022 року для сектору загальнодержавного управління (в т.ч. за зобов'язаннями місцевих органів влади) плановий обсяг платежів становить $772 млн.

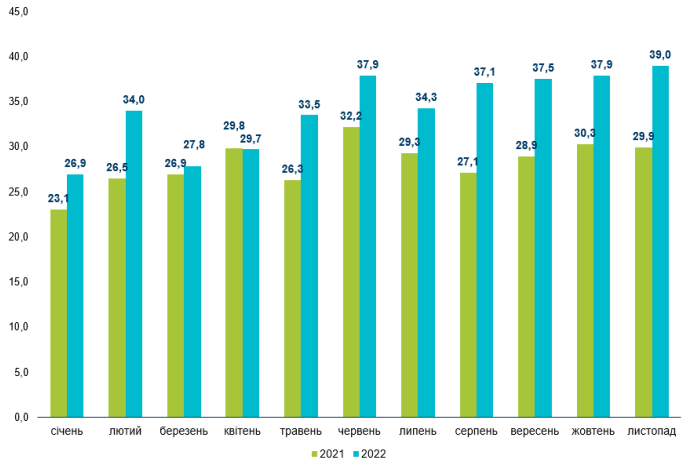
Фінансування соціальних видатків

Загальні надходження від ЄСВ у листопаді становили 39 млрд грн, що на 1,1 млрд грн більше, ніж у жовтні. За січень-листопад 2022 року надходження від ЄСВ становили 375,6 млрд грн, що на 65,4 млрд грн більше, ніж в аналогічному періоді минулого року.

Доходи Пенсійного фонду за січень-листопад збільшилися на 92,4 млрд грн (до 552,4 млрд грн) порівняно з аналогічним періодом минулого року здебільшого завдяки ЄСВ сплаченому за військовослужбовців (рис. 5), який не розподіляється до Фонду соціального страхування України. Трансферт із держбюджету до Пенсійного фонду за цей період становить 192,3 млрд грн, що на 18,6% більше минулорічного. За листопад на пенсійні виплати спрямовано 50,9 млрд грн, що на 14,4% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Загалом за січень-листопад 2022 року видатки Пенсійного фонду становили 534,4 млрд грн (рис. 6). Наразі бюджет Пенсійного фонду є профіцитним.

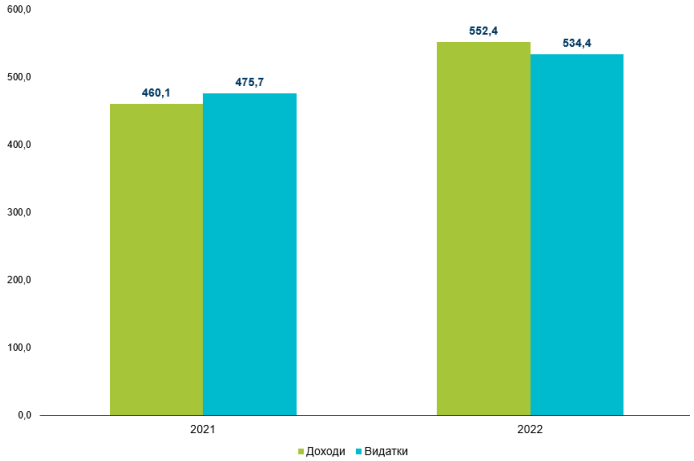
У листопаді Пенсійний фонд України профінансував виплату субсидій за жовтень 2,3 млн домогосподарствам на суму 1 934,8 млн грн, що втричі більше порівняно з попереднім місяцем. Це пов'язано не лише з початком опалювального сезону, але й тому, що з 1 жовтня адміністрування субсидій здійснює Пенсійний фонд.

Рис. 5. Надходження від ЄСВ за січень-листопад у 2021-2022 роках, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

Рис. 6. Доходи та видатки Пенсійного фонду за січень-листопад 2021-2022 років, млрд грн

Джерело: Пенсійний фонд України

Не змінилася ситуація із заборгованістю Фонду соціального страхування України, який до кінця листопада профінансував лікарняних і декретних допомог лише по 21 вересня. Зниження доходів Фонду пов'язано зі збільшенням безробіття та зниженням рівня заробітних плат, із яких сплачується ЄСВ. Минулого місяця для часткового погашення заборгованості за лікарняними та декретними допомогами до Фонду з інших бюджетних програм Мінсоцполітики додатково було спрямовано 712,8 млн грн. Проте значного скорочення заборгованості за виплатами не спостерігається. Станом на 30 листопада заборгованість за цими виплатами становить 3,5 млрд грн. З початку війни Фонд спрямував на виплати 1,4 млн особам коштів на загальну суму 9,7 млрд грн.

Наразі в Україні 250 тис. офіційно зареєстрованих безробітних. Середня тривалість пошуку роботу становить 99 днів. Мінімальний розмір допомоги з безробіття - 1000 грн. За законом № 2622-IX, ухваленим 21 вересня, під час дії воєнного

стану максимальний розмір допомоги з безробіття не може перевищувати розміру мінімальної заробітної плати (МЗП), встановленої на 1 січня календарного року (наразі 6500 грн). Раніше максимальний розмір допомоги з безробіття у воєнний час становив 150% МЗП, встановленої на 1 січня (9750 грн). У листопаді відбулися дев`ята та десята хвилі програми «Власна справа» проекту «єРобота», за якими підприємці можуть отримати мікрогранти на започаткування та розвиток бізнесу, на загальну суму 119,1 млн грн. За всі десять хвиль підприємцям надано мікрогрантів на суму 553 млн грн. Під час реалізації бізнес-планів буде створено 6131 робочих місць.

У листопаді на допомогу багатодітним та малозабезпеченим родинам, одиноким матерям, особам з інвалідністю спрямовано 13,8 млрд грн. Загалом з початку року громадянам виплатили понад 137 млрд грн різних допомог, із яких допомога 2,2 млн внутрішньо переміщеним особам на проживання становить 47,2 млрд грн (34%). Наразі різні види виплат та допомог отримують близько 6 млн осіб.

Лише у листопаді з Держбюджету спрямовано понад 34,1 млн грн на погашення заборгованості на відшкодування комунальних витрат за липень громадам за безоплатне розміщення у комунальних та державних закладах 1,6 млн внутрішніх переселенців, а з початку війни загальна сума цих виплат становить 459 млн грн.

Звільненим з російського полону 413 громадянам виплачено одноразової допомоги 41,3 млн грн та 4,9 млн грн – 49 сім'ям незаконно ув'язнених росією українців.

Джерело: Міністерство соціальної політики, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування України

Таблиця 1. Основні показники фінансування бюджету

Показники	Січ	Лют	Бер	Кві	Тра	Чер	Лип	Сер	Вер	Жов	Лис	Січ-лис
Всього надійшло, млрд грн, у т.ч.:	10,9	7,0	145,0	104,1	109,6	184,7	52,5	102,4	32,8	183,4	165,2	1097,6
У % до плану (за весь період)	23,8	-	120,4	156,2	170,5	133,5	115,6	106,5	87%	89,7	77,0	77
Від розміщення ОВДП (всього), млрд грн, у т.ч.:	10,8	5,8	49,7	77,6	85,0	121,0	52,4	40,7	32,8	47,3	70,6	593,5
У гривнях, млрд грн	6,7	5,1	49,4	69,6	87,1	113,8	36,3	37,0	31,0	31,8	51,6	509,3
У іноземній валюті у перерахунку в млрд грн *(млн дол. США+ млн євро)*	*₴4,1 ($143,1)*	*₴0,7 ($16,7+ €7,1)*	*₴0,3 ($11,8)*	*₴8 ($75,4+ €174,9)*	*₴4,6 ($4,4+ €51,7)*	*₴10,4 ($297,1+ €54,6)*	*₴16,1 ($412,6+ €100)*	*₴3,7 ($48,2+ €50,9)*	*₴1,8 ($17,1+ €33,8)*	*₴15,5 ($423)*	*₴19,0 ($46,7+ €454,1)*	*₴84,2 ($1601,1+ €926,4)*
Із зовнішніх джерел, млрд грн	0,1	1,2	95,4	26,5	27,9	60,5	0,1	61,8	-	135,9	94,7	504,1
Платежі з погашення державного боргу, млрд грн	19,4	57,0	19,7	39,1	34,1	45,5	46,1	40,1	3,6	38,2	54,6	397,4
У % до плану за весь період	98,8	-	93,1	101,5	99,5	99,5	99,6	99,9	89,9	95,6	96,6	96,6
Платежі з обслуговування	5,8	18,7	14,7	8,3	27,5	11,6	3,1	12,3	4,1	7,1	36,4	149,6
У % до плану за весь період	96,5	-	94,5	94,2	97,5	99,4	97,3	94,6	80,8	79,8	89,9	89,9

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 2. Частка запозичень України за січень-листопад 2022 року

Показники	Січ	Лют	Бер	Кві	Тра	Чер	Лип	Сер	Вер	Жов	Лис
Загальна сума запозичень, млрд грн	10,9	7,0	145,0	104,1	109,6	184,7	52,5	102,4	32,8	183,4	165,2
Всього запозичено у % за січень-листопад	1,0%	0,6%	13,2%	9,5%	10,0%	16,8%	4,8%	9,3%	3,0%	16,7%	15,1%
Від розміщення ОВДП у % за січень-листопад	1,8%	1,0%	8,4%	13,1%	14,3%	20,4%	8,8%	6,9%	5,5%	8,0%	11,9%
Запозичено у % із зовнішніх джерел у відсотках за січень-листопад	0,02%	0,2%	18,9%	5,3%	5,5%	12,0%	0,0%	12,3%	-	27,0%	18,8%
Платежі з погашення державного боргу у % за січень-листопад	4,9%	14,3%	5,0%	9,8%	8,6%	11,4%	11,6%	10,1%	0,9%	9,6%	13,7%
Платежі з обслуговування у % за січень-листопад	3,9%	12,5%	9,8%	5,5%	18,4%	7,8%	2,1%	8,2%	2,7%	4,7%	24,3%
Різниця між запозиченими фінансовими ресурсами і видатками на погашення та обслуговування державного боргу, млрд грн	-14,3	-68,7	110,6	56,7	48,0	127,6	3,3	50,0	25,1	138,1	74,2

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 3. Зовнішні джерела залучення фінансових ресурсів за січень-листопад 2022 року

Джерела	Обсяг коштів (млрд грн; млн дол. США; млн євро; млрд яп. єн; млн канад. дол.)
позики ЄС у рамках нового пакету екстреної макрофінансової допомоги	₴237,3 млрд (€6700)
позики уряду Канади	₴47,1 ($392,8+1035,8 CAD)
кошти Міжнародного валютного фонду в рамках додаткового фінансування за програмою екстреної підтримки Rapid Financing Instrument (RFI)	₴88,2 (2 СПЗ)
позики МБРР та МАР в рамках проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого держуправління в Україні»	₴20,6 ($600)
позики МБРР у рамках Третього додаткового фінансування проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого держуправління в Україні»	₴18,2 (€498,8)
позики Японського агентства розвитку на політику розвитку у сфері надзвичайного економічного відновлення	₴17,0 (¥78)
позики МБРР в рамках проєкту «Додаткова позика до Другої позики на політику розвитку в сфері економічного відновлення»	₴14,3 (€400)
позики ЄІБ в рамках проекту «Основний кредит для аграрної галузі»	₴12,6 (€382)
позики Французького агентства розвитку	₴9,7 (€300)
позики ЄІБ в рамках проекту «Проект щодо основного кредиту для МСП та компаній з середнім рівнем капіталізації (APEX)»	₴8,5 (€257)
позики уряду Італії	₴7,6 (€200)
позики Кредитної установи для відбудови (KfW) (Проект «ММСП – Фінансування COVID-19»)	₴4,8 (€150)
позики Кредитної установи для відбудови (KfW) (Проект «Надзвичайна економічна програма для України»)	₴4,7 (€149,3)
позики МБРР в рамках проекту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів»	₴3,5 ($120)
позики МБРР в рамках проекту «Друге додаткове фінансування проекту «Екстренне реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні»	₴3,2 ($111,6)
позики МБРР в рамках проекту Проект «Східна Україна: возз'єднання, відновлення, відродження (Проект ЗВ)»	₴2,9 ($99)
позики МБРР в рамках проекту “Модернізація системи соціальної підтримки населення України”	₴1,6 ($54,6)
позики МБРР в рамках проекту «Друге додаткове фінансування, спрямоване на подолання наслідків пандемії COVID-19»	₴1,2 ($40)
позики МБРР в рамках проекту «Прискорення інвестицій у сільське господарство України"	₴1 ($34,5)
позики МБРР в рамках проекту «Додаткове фінансування Проекту “Поліпшення охорони здоров’я на службі у людей»	₴0,2 ($7)

Джерело: Міністерство фінансів України

* * *

Автори:
Юлія Маркуц, Ліна Задорожня, Тарас Маршалок, Інна Студеннікова, Дмитро Андрієнко,

* * *

Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління створено Київською школою економіки за підтримки уряду Швеції.
Думки, висновки чи рекомендації належать авторам цього видання і не обов’язково відображають погляди Уряду Швеції. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори видання.